

Лекція 2. Інформаційне суспільство як проблема ХХІ століття. Україна в світових координатах розвитку.

Зміст

1. Становлення і розвиток інформаційного суспільства.....	2
2. Процес інформатизації в сучасному світі.	6
3. Соціальні наслідки інформатизації.	10
4. Інформатизація та демократизація.....	12
5. Віртуальна реальність та розвиток особистості.	16
6. Інформаційна культура і постмодернізм.	18
7. Освіта в інформаційному суспільстві.	22
8. Інформатизація в Україні.	23
9. Сучасне українське суспільство, що трансформується.	26
10. Формування інформаційного простору в Україні.	28

1. Становлення і розвиток інформаційного суспільства.

Сьогодні світ переживає нову могутню революцію, здатну принципово змінити життя людей – їх роботу, дозвілля, способи об'єднання в співтовариства і навіть ставлення до самих себе. На відміну від попередніх технологічних революцій, заснованих на матерії і енергії, ця фундаментальна зміна зачіпає наше розуміння часу, простору, відстані і знання. В основі інформаційної революції лежить вибуховий розвиток інформаційних технологій (ІТ), різноманітність і можливість вживання яких лімітовані лише винахідливістю самої людини. Сьогодні стала очевидною перевага інформаційної складової діяльності людей над всіма іншими її формами і компонентами.

У сучасному світі знання й інформація породжують нові знання, їхні обсяги і вплив на продуктивний розвиток суспільства зростають у часі подібно сніжному кому. Цей виклик жадає від людства нових способів і засобів поширення і використання глобальних знань з метою подальшого прогресу, що і є головною властивістю суспільства знань і інформації.

Пошук нової парадигми улаштування світу, що вимагає глобалізації знань і наукових досягнень, і став передумовою виникнення нової фази розвитку людства, пов'язаної з появою інформаційного суспільства і його найбільш розвиненої форми – суспільства знань. В епоху інформаційного суспільства людство одержує могутній інструмент для об'єднання зусиль з метою одержання нових знань, спрямованих на рішення своїх глобальних проблем, економічного зростання і підвищення життєвого рівня населення.

Становлення і розвиток інформаційного суспільства є характерною рисою ХХІ століття. Саме в інформаційному суспільстві активно розвиваються інформаційні і комунікаційні технології, створюються умови для ефективного

використання знань в рішенні найважливіших завдань управління суспільством і демократизації суспільного життя. Світова спільнота, ставши на шлях постіндустріальної цивілізації становлення і розвитку інформаційного суспільства, формує різні шляхи його побудови.

Характерними рисами і ознаками інформаційного суспільства є:

- формування єдиного інформаційно – комунікаційного простору країни, як частини світового інформаційного простору, повноправна участь України в процесах інформаційної і економічної інтеграції регіонів, країн і народів;

- становлення і в подальшому домінування в різних сферах перспективних інформаційних технологій, засобів обчислювальної техніки і телекомунікацій;

- створення і розвиток ринку інформації і знань як факторів виробництва на додаток до ринків природних ресурсів, праці і капіталу, перехід інформаційних ресурсів суспільства в реальні ресурси соціально – економічного розвитку, фактичне задоволення потреб суспільства в інформаційних продуктах і послугах;

- зростання ролі інформаційно – комунікаційної інфраструктури в системі суспільного виробництва;

- підвищення рівня освіти, науково – технічного і культурного розвитку за рахунок розширення можливостей систем інформаційного обміну на міжнародному, національному і регіональному рівнях і, відповідно, підвищення ролі кваліфікації, професіоналізму і здібностей до творчості як найважливіших характеристик послуг праці;

- створення ефективної системи забезпечення прав громадян і соціальних інститутів на вільне одержання, поширення і використання інформації як найважливішої умови демократичного розвитку.

Інформаційне суспільство вносить істотні якісні зміни і в методологію сучасної освіти: знання формують основу для реалізації потреб освіти і складають один з найважливіших виробничих чинників. В інформаційному суспільстві економіка країни зазнає зміни і трансформується в економіку, засновану на інформації і знаннях, інтелектуальних інформаційних технологіях, і підтримується всесторонньо розвиненою людиною. Ці тенденції в економіці вимагають нових видів освіти, етичної компетентності і інфраструктури, що підтримує процес постійного вдосконалення знань і умінь.

Термін «Інформаційне суспільство» було прийнято використовувати щодо нової світової спільноти, яка базується на інформації. Загальноприйнятого визначення – що таке інформаційне суспільство ще немає, хоча в розумінні кола проблем, які воно охоплює і які мають бути вирішені при цьому, є істотні просування. Приведемо нижче деякі найпоширеніші визначення даного поняття.

Інформаційне суспільство – це таке суспільство, в якому виробництво і споживання інформації є найважливішим видом діяльності, а інформація признається найзначнішим ресурсом.

Інформаційне суспільство – це суспільство, в якому є реалізованим загальний доступ до глобальних джерел інформації і автоматизованої її обробки.

Інформаційне суспільство – ступінь в розвитку сучасної цивілізації, що характеризується збільшенням ролі інформації і знань в житті суспільства, зростанням частки інфокомунікацій, інформаційних продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті, створенням глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їх соціальних і особових потреб в інформаційних продуктах і послугах.

Беручи до уваги вищенаведені визначення, можна зробити висновок, що створення інформаційного суспільства – новий виток розвитку людської

цивілізації, і він не мислимий без розвитку процесу інформатизації, який, у свою чергу, є пов'язаним з розвитком інформаційної індустрії.

Інформаційна індустрія – це виробництво технічних засобів (ЕОМ, ПЕОМ, телефонів, телексів, факсів, ксероксів та інших пристроїв) та програмного забезпечення (нових інформаційних технологій).

Зауважимо, що саме інформаційна індустрія підтримує процес інформатизації суспільства.

Інформаційна індустрія – це засіб для переходу від індустріального суспільства до інформаційного. Інформаційне суспільство не може бути ізольоване, тому інформатизація суспільства веде до інформаційної єдності всієї цивілізації.

В інформатизації суспільства є й негативні сторони:

- головна з них – втручання в приватне життя (не санкціонована електронна пошта, реклама, віруси);

- інформаційна криза – другий приклад негативного явища, пов'язаного з інформатизацією суспільства;

- і третє негативне явище, що супроводжує розбудову інформаційного суспільства – відірваність тих, хто занадто захоплюється інформаційними технологіями, від реального життя. Так, викладачі Американського університету Вільямса Вуда стурбовані тим, що їх студенти проводять дуже багато часу в Інтернеті. Щоб перешкоджати цьому, керівництво університету запропонувало студентам знижку на оплату навчання за те, що студенти проводитимуть більше часу в реальному житті. Студент підписує договір з університетом, в якому обумовлюється, що протягом року студент відвідуватиме різні університетські культурні заходи, заробляючи при цьому бали.

Всі залучені до інформаційного суспільства – інформатизація не залишила осторонь жодної сфери соціальної активності: від повсякденного життя до міжнародних відносин, від сфери дозвілля до виробничих стосунків.

Так, наприклад, у зв'язку із збільшенням виробництва комп'ютерів і розширенням мережі Інтернет світ починає «хитатися» під потоком інформації, заявили учені в Каліфорнії (США). Згідно результатам досліджень, проведених Каліфорнійським університетом, більше 90% інформації зберігається в цифровій формі в комп'ютерах, таким чином займаючи менше місця, ніж на папері, у фільмах і відеозаписах. В цілому в мережі Інтернет зібрано близько 550 мільярдів документів, і щодня створюється ще 7,3 мільйони нових сторінок. За словами вчених університету, кожний житель в будь – якій точці земної кулі може мати доступ до інформації в мережі Інтернет, і абсолютно є очевидним ризик «потонути в цьому океані інформації», тому необхідно «навчитися в ньому плавати».

2. Процес інформатизації в сучасному світі.

Трансформація суспільного ладу в країнах Центральної і Східної Європи в останні десятиліття зумовила серйозну увагу та науковий інтерес з погляду як загальних підсумків процесу становлення посткомуністичного суспільства, так і в плані аналізу окремих компонентів демократичних перетворень. Однією з найважливіших характеристик могутності сучасних країн є їх інформаційний потенціал. Ще на початку 70 – х років минулого століття філософи, політологи, соціологи та фахівці інших гуманітарних і технічних наук стали пов'язувати стрімкий розвиток економіки країн Західної Європи та Північної Америки з комунікативною, інформаційною природою суспільства, суспільства у якому основним джерелом інновацій та формування політики стають знання, інформація. Теорія переходу постіндустріального суспільства до інформаційного підкріплювалася, зокрема, і тим, що саме в цей період у більшості високорозвинених країн кількість службовців уперше перевищила кількість робітників.

У грудні 2003 р. учасники Світового саміту з питань інформаційного суспільства задекларували спільне прагнення до побудови суспільства, орієнтованого на інтереси людей, відкритого для всіх, у якому кожен міг би

мати доступ до інформації, користуватися нею з метою реалізації свого потенціалу та створення нових знань і нової інформації на основі цілей та принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй. У затвердженому учасниками саміту проекті «Декларації принципів» було окреслено основні напрями розвитку світового інформаційного суспільства, серед яких важлива роль належить засобам масової інформації, передусім телебаченню та радіомовленню, які в другій половині ХХ ст. постали на перші місця серед найважливіших інститутів демократичного суспільства і не лише визначали загальний рівень демократії, а й безпосередньо впливали на її розвиток. У свою чергу на газетно – журнальній та телерадіомовній сферах суттєво позначилися процеси, які відбулися у сфері економіки, політики, культури, та безпосередній вплив на них владних структур і політичних сил. Особливо важливим період був для розвитку національних систем телебачення і радіомовлення в постсоціалістичних країнах.

Всі країни світу в тому або іншому ступені здійснюють процес інформатизації. Неправильно обрана стратегія інформатизації або її недостатні динамізм і мобільність можуть, на думку вчених, привести до істотних, а часом драматичних змін у всіх сферах життя країни. Перша країна, що почала інформатизацію, це США. Інші промислово розвинені країни світу, зрозумівши перспективність і неминучість цього напрямку, достатньо швидко зорієнтувалися і стали нарощувати темпи упровадження комп'ютерів і засобів телекомунікацій. У більшості розвинених країн розуміють, що без надзвичайних зусиль відставання у області інформаційних і комунікаційних технологій може стати незворотним для їх розвитку в цілому. Керівники деяких країн «третього світу» з наростаючою тривогою спостерігають за все великим відставанням їх від промислово розвинених країн, що здійснюють інформатизацію. Це може привести до того, що країна сприйматиметься як сировинний придаток співтовариства інформаційно і промислово розвинених країн. Це повною мірою відноситься і до України.

Багато країн мають національні програми інформатизації з урахуванням місцевих особливостей і умов. Проте при створенні і впровадженні таких програм слід спиратися на досвід передових країн, врахувати їх успіхи і невдачі, відобразити в них існуючі і перспективні тенденції інформатизації.

Результатом процесу інформатизації є створення інформаційного суспільства, де маніпулюють не матеріальними об'єктами, а символами, ідеями, образами, інтелектом, знаннями. Якщо розглянути людство в цілому, то воно в даний час переходить від індустріального суспільства до інформаційного. Для кожної країни її рух від індустріального етапу розвитку до інформаційного визначається ступенем інформатизації суспільства.

Інформація і знання стають одним із стратегічних ресурсів держави, масштаби використання якого стали подібними до використання традиційних ресурсів, а доступ до них – одним з основних чинників соціально – економічного розвитку. Роль цього чинника, який постійно підвищується, як засобу прискорення темпів глобальної інтеграції в економіці і інструменту дії на масову свідомість, культуру і міжнародні відносини дозволяє говорити про появу нових об'єктивних передумов розвитку суспільства.

Таким чином, інформатизація сьогодні – це нагальна необхідність часу. Ті країни, процеси інформатизації в яких досягли найвищого на сьогоднішній день рівня, досягли значного успіху на міжнародній арені і в підвищенні благополуччя населення власної країни.

За останні роки багато країн і міжнародних організацій як пріоритетне завдання виділили реалізацію концепцій і програм по переходу до інформаційного суспільства. Ці документи приймають різноманітну форму, але переслідують одну мету – увійти до числа лідерів світової спільноти.

Серед міжнародних документів можна відзначити підписаний 22 липня 2000 року керівниками країн «великої сімки» (G-7) документ «Окінавська Хартія Глобального інформаційного суспільства»,

визначаючий цілі і перспективи розвитку глобального інформаційного суспільства.

Важливими перспективними напрямками розвитку інформаційного суспільства, відповідно до цієї Хартії є, інтелектуалізація суспільства, створення і упровадження нових соціальних технологій, заснованих на ефективному використанні головного стратегічного ресурсу суспільства — знань; створення єдиних універсальних програмно-інструментальних засобів для спрощення опису, інтеграції, ідентифікації знань в різних наочних областях; формування нової системи освіти і виховання майбутніх поколінь людей, особливості, що враховує і використовує, і нові можливості інформаційного суспільства для формування творчої, гармонійно розвиненої і гуманістично орієнтованої особи; розробка нових методів, які повинні дозволити людині не тільки правильно зрозуміти і дослідити нову високодинамічну інформаційну картину світу, що відкривається перед ним, але і, зрозумів єдність законів інформаційного обміну в природі і суспільстві, навчиться цілеспрямовано формувати цю картину в ім'я свого майбутнього.

Головна особливість діяльності сучасного світового співтовариства – орієнтація інформаційних і комунікаційних технологій на людей. Це викликано необхідністю розвивати інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати інформацію і знання, мав до них доступ, користувався і обмінювався ними, а також існувала можливість окремим особам, общинам і народам повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи своєму стійкому розвитку і підвищуючи якість свого життя.

В міжнародних документах говориться про основні завдання, які пропонуються реалізувати країнам світу:

- побудувати відкрите для всіх інформаційне суспільство;
- поставити потенціал, укладений в знаннях і інформаційно – комунікаційних технологіях, на службу розвитку людства;
- сприяти використуванню інформації і знань для досягнення узгоджених на міжнародному рівні цілей розвитку і вирішувати нові

проблеми інформаційного суспільства на національному, регіональному і міжнародному рівнях, докладати зусиль для подолання розриву в цифрових технологіях.

3. Соціальні наслідки інформатизації.

Найважливішою метою інформатизації є застосування інформаційних технологій у різноманітних галузях соціальної практики. Інформаційні технології, засновані на сучасних телекомунікаційних системах, створюють принципово нові моделі діяльності в науці, керування, медицині, стають вирішальним чинником економії часу, різкого зростання корисної, творчої праці в життєдіяльності членів суспільства.

Існують основні п'ять етапів інформатизації суспільства:

- формування і розвиток індустрії інформатики;
- модернізація управлінських структур;
- перебудова соціальних структур;
- комплексування інформаційних зв'язків;
- формування людського потенціалу.

Досягнення цілей інформатизації здійснюється трьома підсистемами:

- соціально – економічне забезпечення;
- теоретичне забезпечення;
- технічне забезпечення інформатизації.

Інформатизація стає найважливішим чинником поліпшення життя людей. Кінцевою метою розвитку суспільства є людина, підвищення її життєвого рівня. У сучасних умовах важливу роль починають відігравати не просто матеріальні чинники, а організаційно – інформаційні чинники – «порядки». Рівень життя починає залежати не стільки від кількості отриманого хліба, м'яса, одягу, скільки від рівня послуг, культури, освіти, від організації роботи і побуту.

Винятково прогресивний розвиток засобів обчислювальної техніки, засобів зв'язку, збереження й подання інформації дозволяє здійснити перехід до «без паперової» технології й «без паперового суспільства», у якому інформаційний обмін між людьми здійснюватиметься за допомогою електронних засобів, а збереження і обробка інформації – за допомогою засобів обчислювальної техніки.

Інформатизація містить у собі не тільки комп'ютеризацію, але і моделювання інформаційних процесів, перебудову організаційних структур, документопотоків, юридичних норм, а також відповідну підготовку і перепідготовку кадрів. Це – запрограмована перебудова соціального інформаційного середовища, створення принципово нових автоматизованих способів і умов виробітку, поповнення, обробки, передачі й використання знань, ефективних методів інтелектуальної діяльності. Вона означає радикальний крок людства у розв'язанні колосальної за своїм значенням проблеми ефективного використання можливостей людського розуму і електронно – обчислювальної техніки.

Зміст інформатизації – забезпечення соціальних, економічних, правових, культурних і технологічних умов зберігання й активізації нових ідей, створення можливостей кожній людині зафіксувати свої ідеї, зробивши їх доступними широким масам, а також створення умов для їхнього використання.

Головне – своєчасно об'єднати матеріальні та людські ресурси для розв'язання проблеми інформатизації власними підходами.

4. Інформатизація та демократизація.

Інформатизація – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально – економічних, науково – технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Процес широкомасштабного використання ІТ у всіх сферах соціально – економічного, політичного і культурного життя суспільства з метою підвищення ефективності використання інформації і знань для управління, задоволення інформаційних потреб громадян, організацій і держави і створення передумов переходу держави до інформаційного суспільства.

Предметна область інформатизації територіального рівня включає:

- інформатизацію законодавчої та виконавчої влади;
- інформаційну підтримку діяльності господарюючих суб'єктів регіону;
- інформатизацію процесів управління соціальною сферою;
- інформатизацію процесів ефективного природокористування та охорони навколишнього середовища.

Демократизація — політична реформація, система заходів та законів, направлених на впровадження елементів демократії (народовладдя) в країні, суспільстві. Як правило мається на увазі суспільства, що не мають демократичного устрою, а саме: пост – тоталітарні, пост – авторитарні, ієрархічні суспільства.

На межі 1970 – 1980 – х років виникла транзитологічна парадигма як своєрідна реакція на макросоціальні теорії, котрі переважали раніш в академічному середовищі, та у зв'язку з необхідністю осмислення особливого типу політичних процесів переходу від авторитаризму до

демократії. Ці процеси відрізняються від процесів у стабільно функціонуючій системі такими ознаками:

- посиленням соціальної напруженості;
- кризою легітимності влади;
- різким зниженням ефективності політичної системи;
- зниженням передбачуваності поведінки індивідів і груп;
- зростанням потреби у колективному виході з кризи.

Початок процесу демократичного переходу (або демократизації) являє собою той історичний момент, коли його учасники усвідомлюють, що старий режим більше не може слугувати основою їхніх дій. У свою чергу, завершення процесу переходу визначається неможливістю повернення до вихідного стану, тобто перехід закінчується тоді, коли політичні актори починають розуміти незворотність змін.

Зазвичай перехід до демократії висуває дилему: реформа існуючого режиму або розрив з ним. Насправді істинна глибока демократизація поєднує в собі і реформу інститутів держави, і розрив з попередньою політичною практикою, і відмову від колишніх методів керівництва. Як правило, демократизація викликається глибокою внутрішньою кризою економічних, політичних, соціальних структур суспільства, «зношеністю» ідеології або системи цінностей, і тому безпосередньо пов'язана з проблемами модернізації та виступає її інструментом.

Сьогодні очевидно, що не існує і не може існувати унікального, однолінійного шляху демократизації. В різних країнах зміна авторитарних режимів відбувається по – різному, і саме особливості шляхів переходу формують основні риси майбутньої демократії. Демократія може виявитися результатом десятиліть поступової еволюції (Велика Британія, США), наслідування (Індія), динамічних перетворень (значна частина країн Східної Європи 1989 року), обвалів (Росія після 1991 року), революцій (Португалія і Аргентина), угод, досягнутих шляхом переговорів (Польща, Болівія, Нікарагуа, ПАР).

Як відомо, і післявоєнна історія дала чимало прикладів різних шляхів демократизації:

- редемократизація після іноземної окупації (Данія, країни Бенілюксу, Австрія);
- реформи політичних інститутів після визволення (Франція, Італія);
- впровадження демократії за допомогою окупантів, тобто шляхом нав'язування ззовні (Японія, Німеччина);
- трансформація авторитарних режимів «освіченим» монархом (деякі країни Східної Європи 1945 – 1948 років) або військовим диктатором;
- демократизація за ініціативою «згори», внаслідок договору з опозицією (Іспанія, Бразилія);
- в результаті тиску, стимульованого демократичною еміграцією (Греція);
- демократизація країн, що звільнилися від колоніальної залежності тощо.

Проте, якщо немає достатніх підстав вважати, що демократія в якихось частинах світу неможлива, то це не означає, що вона неможлива за будь-яких обставин. Укорінені антипатії, які важко перебороти релевантними засобами, диктатори, які міцно вчепилися за владу, або якісь інші фактори можуть зробити демократичні нововведення малоімовірними. Але переходи до демократії можуть відбуватися і в найнесприятливіших, здавалося б, для цього умовах.

Тривалість переходу до демократії обчислюється десятиріччями та поколіннями, і цей часовий фактор є однією з найсерйозніших дилем переходу від авторитаризму до демократії. Необхідно зазначити, що потрібен час, щоб партії змогли адаптуватися в атмосфері взаємної довіри і терпимості, поваги до закону, а цього можна досягти лише шляхом багаторічної конкуренції, взаємодії і серії демократичних виборів. Чим менше практичного досвіду багатопартійності, чим несприятливіші

соціально – економічні умови, які сприяють виробленню терпимості, тим триваліший необхідний часовий інтервал.

Проте деякі країни не можуть дозволити собі розкіш зволікання. Для них можливість переходу до демократії – життєво важлива, вирішальна мить, яку не можна пропустити. Часто буває й так, що важко виокремити момент краху тиранії, а ті, хто має владу, не виявляють готовності або схильності до розробки, прийняття і реалізації стратегії ґрунтовно спланованого переходу до демократії.

Два наступні фактори також можуть певною мірою нейтралізувати гіркоту затяжного переходу до демократії. Один з них – ротація керівників. Прикрий і доволі частий критерій автократії – «культ особи». Чим більш персоніфікованим є режим, тим більш схильний він до зловживання владою, до корупції, безвідповідальності. Чим довше політик перебуває при владі, тим сильніша його схильність до культу особи, нетерпимості, егоїзму, сваволі, несправедливості. Ротація керівників, отже, могла б стати першим кроком на шляху до конституційного правління, слугувала б одночасно повчальним прикладом для наступних урядів.

І останній фактор, який скорочує тривалість авторитарної влади та стимулює остаточне становлення демократії: децентралізація влади. Чим більше людей бере участь у формуванні свого безпосереднього політичного середовища, тим демократичнішим є суспільство. Децентралізація влади також полегшує практику впливу на уряд, сприяє етнічному мирові, суспільному порядку і легітимації політичної системи. Тому у випадку, якщо перехід від авторитаризму до демократії починається на місцевому рівні, але не формально, а реально, то певний час громадяни ще відчують недемократичну або напівдемократичну владу центру, і місцеві політики в такій ситуації можуть оволодіти багатим досвідом демократичної практики. Все це свідчить, що перехід до стабільної демократії буде успішнішим, якщо він буде досить тривалим.

Отже, на шляху до повної демократизації так звана напівдемократія може стати корисною проміжною віхою для всіх рівнів державного управління. Першими кроками можуть бути становлення свобод і правопорядку, а також створення дієздатних місцевих виборних структур самоврядування. Формування політичної арени передвиборчої боротьби на місцевому, регіональному або державному рівнях має бути наступним кроком, передумовою якого в деяких країнах є значна децентралізація влади. Обраний законодавчий орган і виконавча влада, які практично ще перебувають під військовим контролем, певний час можуть функціонувати паралельно, як, наприклад, в Індонезії чи на Тайвані. Там, де військова влада посідає міцні позиції, для переконаних демократів найкраще за все проводити відкриті або заштанкові переговори з нею в інтересах поступового формування системи політичних інститутів.

Наприкінці ХХ століття демократичні політичні системи утвердилися у більше, ніж ста державах світу. Значний відсоток з них становлять посткомуністичні країни, в яких відбувається активний політичний транзит, тобто утвердження перехідних суспільств. Та, незважаючи на те, що процес демократизації у більшості країн Східної Європи і країн СНД ще дуже далекий від остаточного завершення, певний трансформаційний досвід дає можливість охарактеризувати динаміку демократичних процесів і виявити особливості демократизації в різних країнах.

5. Віртуальна реальність та розвиток особистості.

Віртуальна реальність – нова технологія безконтактної інформаційної взаємодії, що реалізує за допомогою комплексних мультимедіа – операційних середовищ ілюзію безпосереднього входження і присутності в реальному часі в стереоскопічно представленому «екранному світі». Більш абстрактно – це позірний світ, створений в уяві користувача.

Віртуальна реальність – високорозвинута форма комп'ютерного моделювання, яка дозволяє користувачеві зануритись у штучний світ і

безпосередньо діяти в ньому за допомогою спеціальних сенсорних пристроїв, які пов'язують його рухи з аудіовізуальними ефектами. При цьому зорові, слухові, дотикові і моторні відчуття користувача замінюються їх імітацією, що її генерує комп'ютер. Характерними ознаками віртуальної реальності є:

- моделювання в реальному масштабі часу;
- імітація оточення з високим ступенем реалізму;
- можливість діяти на оточення і мати при цьому зворотній зв'язок.

Штучний простір, створений комп'ютерами, який має всі ознаки реальності як такої, що піддається проникненню і трансформації ззовні. При цьому у віртуальній реальності можливі комунікації не лише з іншими людьми, але і з віртуальними, штучними персонажами.

Термін «віртуальність» уперше з'явився в XVII сторіччі, в розробках класичної механіки, як позначення математичного експерименту, обмеженого об'єктивною реальністю, зокрема, накладеними зовнішніми обмеженнями і зв'язками. А власне формулювання «віртуальної реальності» зустрічається вже в XIX сторіччі, зокрема, у слов'янофіла – позитивіста, представника школи культурно – історичної монадології М. Данилевського в праці.

Важлива відмінність «віртуального» підходу від попередніх методів комп'ютерного моделювання процесів, що відбуваються в складних системах, – не якомога повніше використання знань про особливості поведінки людини, про людський мозок, про процеси обробки образної інформації, про взаємодію сенсорних каналів, про формування узагальненого образу світу – адже ми ще погано уявляємо, як саме такі речі відбуваються.

Першорядну роль у розробці проблеми «віртуальної реальності» відіграють такі особливості «людського фактора», знання про які здобуваються в результаті нейропсихолінгвістичних досліджень. До подібних особливостей належать, зокрема, обробка полісенсорної інформації, адаптивний зворотний зв'язок, «погляд зсередини» на об'єкт, специфіка механізмів міжпівкульної асиметрії мозку.

При вивченні процесів сприйняття людиною знань про світ більше уваги традиційно приділялося етапам сприйняття, формування і, звичайно, їхньому комп'ютерному уявленню. А тепер на передній план виходять проблеми розуміння й інтерпретації знань, отриманих через різні сенсорні канали.

Підхід до пізнання світу, що ґрунтується на «віртуальній реальності», припускає відображення знань у «кібернетичний простір» – (cyberspace) з урахуванням специфіки людини на основі дуальної – «лівопівкульної» (логіко – комбінаторної) і «правопівкульної» стратегії обробки інформації. Відповідно до «лівопівкульного принципу» реалізуються сканування за екраном, обхід образу по контуру і логіко – комбінаторна, чисельно – аналітична та імовірнісна обробки. «Правопівкульний принцип» дозволяє здійснити цілісне охоплення вхідного паттерна на основі оцінки баї атозв'язковості.

Тому важливим фактором у створенні систем «віртуальної реальності» є використання нейромережних моделей. Ще однією гранню «віртуальної реальності» є формалізовані міркування суб'єкта, що ґрунтуються на його особистих уявленнях про добро і зло, красу, можливе і неприпустиме, відображення цих міркувань у cyberspace.

6. Інформаційна культура і постмодернізм.

Інформаційна культура – це сукупність принципів і реальних механізмів, що забезпечують позитивні взаємодії етнічних і національних культур, а також сполученість у загальному досвіді людства.

Також її варто розглядати як алгоритми людської поведінки і символічних структур в інфосфері, які надають цій поведінці сенсу і значимості з точки зору людини.

Інформаційна культура може розглядатися як складова частина загальної культури, орієнтована на інформаційне забезпечення людської діяльності. Інформаційна культура відображає досягнуті рівні

організації інформаційних процесів та ефективності створення, збирання, зберігання, опрацювання, подання і використання інформації, що забезпечують цілісне бачення світу, його моделювання, передбачення результатів рішень, які приймаються людиною.

Інформаційна культура формується як інтегральне поняття, яке включає такі компоненти:

- аудіовізуальна культура;
- логічна культура;
- семіотична культура;
- понятійно – термінологічна культура;
- технологічна культура;
- комунікаційна культура;
- мережева культура.

Вперше поняття «інформаційна грамотність» було введено в 1977 році в США і використано в національній програмі вищої освіти. Асоціація Американських бібліотек інформаційно грамотною людиною назвала особистість, яка здатна розвивати, розміщувати, оцінити інформацію і найбільш ефективно її використати.

Інформаційну культуру людства в різні часи зворушували інформаційні кризи. Одна з найзначніших інформаційних криз призвела до появи писемності. Усні методики збереження знань не забезпечували повної цілісності обсягів інформації, тому фіксація інформації на матеріальному носії породила новий період інформаційної культури – документальний.

До її складу увійшла культура спілкування з документами:

- культура витягу фіксованого знання, культура кодування і фіксації інформації;
- культура документографічного пошуку.

Оперування інформацією стало легшим, зазнав змін образ мислення, але усні форми інформаційної культури не тільки не втратили свого значення, а й збагатилися системою взаємозв'язків з письмовими.

Чергову інформаційну кризу викликали до життя комп'ютерні технології, що модифікували носії інформації та автоматизували деякі інформаційні процеси.

Сучасна інформаційна культура зібрала в собі всі свої попередні форми та з'єднала їх в єдиний засіб.

Постмодернізм – світоглядно – мистецький напрям, що в останні десятиліття 20 століття приходить на зміну модернізму. Цей напрям – продукт постіндустріальної епохи, епохи розпаду цілісного погляду на світ, руйнування систем – світоглядно – філософських, економічних, політичних.

Як філософська категорія термін «постмодернізм» отримав розповсюдження завдяки філософам Жаку Дерріді, Жоржу Батаю, Мішелю Фуко і особливо книзі французького філософа Жана-Франсуа Ліотара «Стан постмодерну» (1979).

Постмодерністи, завдяки гіркому історичному досвідові, переконалися у марноті спроб поліпшити світ, втратили ідеологічні ілюзії, вважаючи, що людина позбавлена змоги не лише змінити світ, а й осягнути, систематизувати його, що подія завжди випереджає теорію. Прогрес визнається ними лише ілюзією, з'являється відчуття вичерпності історії, естетики, мистецтва. Реальним вважається варіювання та співіснування усіх форм буття.

Принципи повторюваності та сумісності перетворюються на стиль художнього мислення з притаманними йому рисами еkleктики, тяжінням до стилізації, цитування, переінакшення, ремінісценції, алюзії. Митець має справу не з «чистим» матеріалом, а з культурно освоєним, адже існування мистецтва у попередніх класичних формах неможливе в постіндустріальному суспільстві з його необмеженим потенціалом серійного відтворення та тиражування.

Для епохи постмодерну характерні конкурентна демократія та узгодження інтересів різних груп на основі суспільного договору, ринкова економіка з масовим споживанням, нові джерела соціальної нерівності,

індивідуалізація та плюралізація життєвих стилів. Прогресуючою стає регіональна нерівність. Філософський постмодерн оголошує все відносним, крім самої відносності.

У постмодерністському пізнавальному дискурсі збільшується роль індивідуального.

Визначальні риси постмодернізму:

- культ незалежної особистості;
- потяг до архаїки, міфу, колективного позасвідомого;
- прагнення поєднати, взаємодоповнити істини (часом полярно протилежні) багатьох людей, націй, культур, релігій, філософій;
- бачення повсякденного реального життя як театру абсурду, апокаліптичного карнавалу;
- використання підкреслено ігрового стилю, щоб акцентувати на ненормальності, несправжності, протиприродності панівного в реальності способу життя;
- зумисне химерне переплетення різних стилів оповіді (високий класицистичний і сентиментальний чи грубо натуралістичний і казковий та ін.);
- суміш багатьох традиційних жанрових різновидів;
- сюжети творів – це легко замасковані алюзії (натяки) на відомі сюжети літератури попередніх епох;
- запозичення, перегуки спостерігаються не лише на сюжетно-композиційному, а й на образному, мовному рівнях;
- іронічність та пародійність.

7. Освіта в інформаційному суспільстві.

Вища освіта «постачає» суспільству професіоналів – носіїв предметного або інструментального знання, тому стає в один ряд з іншими галузями економіки як система, і не повинна мати залишкового характеру.

З цивілізаційної точки зору індустріальне суспільство, що базувалося на використанні менеджментної схеми виробництва, переросло в постіндустріальне, перехідне суспільство з інтенсивним переростанням менеджментної схеми виробництва до маркетингової схеми, що дозволило цю перехідну стадію назвати споживацьким суспільством. Нарешті, тепер, завдяки проникненню майже у всі сфери діяльності людини інформаційних технологій, позначилося і декларовано такий стан суспільства, про яке можна говорити, як про інформаційне суспільство.

Інформаційне суспільство визначимо як таке, що здійснює свою діяльність за допомогою інформаційних технологій.

При описаному підході до визначення суспільства освіта є типом виробництва, що «виготовляє» готовий продукт, фахівця, здатного одразу ж включатися до виробничих процесів. Освіта стає однією з галузей економіки, зі своїми технологічними процесами, з прагматичною метою, що досягається вже на стадії навчання, тому саме навчання стає вузьконаправленим, вузькоспеціальним, практичним. Зрозуміло, що в таких умовах страждає широта освіти, втрачаються багато аспектів загальної культури, знижуються пріоритети культурних цінностей, успіху досягають ті види масової культури, які використовують низовинні інстинкти споживача.

Втручання в інформаційні технології навіть з метою поліпшення у переважному числі випадків неприпустимо, тому що будь – яке значне удосконалення веде до значних змін корінних властивостей продукту, що, у свою чергу, може привести або до несумісності з іншими продуктами, або до значного зниження надійності і працездатності продукуючої системи в цілому.

Особливістю країн, розташованих на території республік колишнього Радянського Союзу, є те, що перехід до інформаційного суспільства здійснюється як би стрибком, минувши постіндустріальний етап розвитку суспільства. Дотепер зберігаються основні атрибути індустріального суспільства з розвинутою структурою менеджменту, майже повною відсутністю суспільних інститутів захисту прав споживачів, превалюванням індустрії групи А, майже повною відсутністю маркетингових схем виробництва.

З другого боку, технічне оснащення атрибутикою інформаційного суспільства достатньо серйозне, мало чим поступливе передовим країнам Заходу – це мобільний зв'язок, Інтернет-сервіс, мережні технології, практична комунікативістика.

Отже, для стабільного функціонування інформаційного суспільства і держави в ньому від освіти вимагається поставляти професіоналів-предметників, і для такої освіти складно придумати що-небудь привабливіше, ніж Болонській процес. Алгоритм «→ бакалавр → магістр» вельми продуктивно спрацьовує в сучасних умовах. Загальноприйнята стандартна схема теоретичного навчання в цих умовах не спрацьовує, значення лекції в учбовому процесі стає допоміжним чинником, вища освіта все більш тяжіє до дистанційного (точніше, до заочно-сесійного) навчання. Підготовка предметників вимагає обмеження числа підручників, їх універсалізації, методичності і інструктивності (такі, наприклад, більшість підручників американських авторів).

8. Інформатизація в Україні.

В Україні національна інфраструктура знаходиться ще в зародковому стані, але, як показує міжнародний досвід, буде розвиватися подібно акселерату. Зараз є розрізнені мережі, які не являють собою загальної

системи, що ускладнює входження України до європейських інформаційних та економічних структур.

У даний час у всьому світі розгортаються роботи з ідеологічного, інформаційного та технічного оформлення Глобальної інформаційної структури. Європейське співтовариство включилося в цю роботу, розвиваючи концепцію європейської інформаційної структури.

Фрагментами такої інфраструктури і складовими її є національна інформаційна інфраструктура. Для того, щоб національна інформаційна інфраструктура могла стати повноцінним фрагментом, вона має задовольняти певним вимогам. При побудові Національної інформаційної інфраструктури потрібне залучення інвестицій приватного сектора і розробка стратегії створення сучасної Національної інформаційної інфраструктури. Потрібна приватизація телекомунікаційних структур і надання користувачам сучасних телекомунікаційних послуг на прийнятних загальнодоступних умовах.

Важливим сегментом Національної інформаційної інфраструктури є кабельні мережі, які найчастіше називають «мережі кабельного телебачення», єдині мережі, які проходять в будинок кожного жителя нашої країни. За мережами можна передавати не тільки телепрограми, а і електронну пошту, Інтернет. Проте для цього важливого сегмента інформаційного простору України законодавство ще не розроблене.

Будівництво мереж багатоканального телебачення в Україні ведеться із застосуванням застарілих технологій і на застарілому обладнанні, що призводить до засмічення інформаційної структури держави реліктами колишніх часів технічного відставання. Велика частина обладнання, яка в даний час в Києві закладається до проектів і використовується при будівництві телемереж, заздалегідь обумовлює відставання не менше, ніж на десять років.

Досить тривожно уявляється ситуація відсутності правового регулювання багатьох питань в інформаційному просторі України,

недостатньої нормативно – правової бази та органу з функціями контролю і відповідних повноважень у сфері формування цієї інформаційної структури держави. Існує гостра необхідність у введенні національних пріоритетів у вказаній сфері, які потрібно контролювати. Інакше держава, її інформаційний простір стануть незахищеною ареною інформаційних воїн. Потрібна розробка і затвердження низки нормативних документів, які забезпечили б розвиток якісно нових інформаційних мереж України, здатних співпрацювати з сучасними європейськими системами і прискорити входження України до європейської й світової інформаційної інфраструктури.

Доцільне здійснення наступних заходів під керівництвом авторитетної державної інстанції, що має відповідні повноваження, наприклад, Національного агентства з питань інформатизації при Президентові України спільно із Держкомзв'язком України:

- проведення експертизи проектів багатофункціональних систем кабельного телебачення, баз і банків даних, контроль сумісності їх використання в єдиній інформатизаційній системі України;
- організація робіт із сертифікації й стандартизації. Захист вітчизняних виробників в сфері будівництва сучасних багатофункціональних кабельних мереж;
- координація використання кредитів, інвестицій і технічного сприяння мережевої інформаційної інфраструктури масового рівня, а також організація і контроль за проведенням конкурсів, тендерів інвестиційних проектів для підприємств – претендентів;
- сприяння розвитку здорової конкуренції, організація державної підтримки підприємствам, які впроваджують нові інформаційні технології;
- врахування при розробці закону про кабельне телебачення питань розвитку інформаційних аспектів, багатофункціонального використання мереж кабельного телебачення.

9. Сучасне українське суспільство, що трансформується.

Ключовою рисою української культури та культурної політики сьогодні можна вважати їхній перехід, трансформаційний характер.

На сьогоднішній день культурологи та історики культури, антропологи та соціологи вже напрацювали чимало концепцій та моделей соціо – культурних змін – від марксистської концепції зміни суспільних формацій, циклічних моделей О. Шпенглера, А. Тойнбі, П. Сорокіна, модернізаційних теорій М. Вебера та інших – аж по нео – еволюційну «енергетичну» концепцію Л. Вайта та відому теорію «зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтона.

Однак практично всі вони є макромоделями, тобто оперують тривалими історичними періодами, й не надто надаються до випадків, коли значні, широкомасштабні соціо – культурні зміни відбуваються протягом порівняно короткого часу, як це мало місце в посткомуністичних країнах Східної Європи, зокрема й у нас.

Для таких випадків деякі науковці пропонують так звані транзиційні теорії. Суспільна транзиція – то, за лаконічним визначенням Лешка Бальцеровича, «те, що відбувається під час переходу від однієї сформованої суспільної системи до іншої, нової».

Власне, якщо спробувати стисло окреслити ті зразки або ідеали суспільного ладу та національної культури, що на них можна б орієнтуватися Україні в програмуванні своєї культурної «транзиції», то таких ідеальних типів можна назвати два:

- тип сучасної європейської ліберально – демократичної національної держави та відповідної модерної й відкритої національної культури – складової частини культури європейської;

- тип «націоналізуючої держави» з відповідним ідеалом «чистої» національної культури на мовно – етнічній основі.

У випадку послідовної, програмованої суспільно – культурної транзиції, зорієнтованої на перший ідеальний тип, її характерними складниками, вочевидь, були б:

– у політичній сфері – не лише багатопартійна демократія, а й заборона компартії, люстрація колишніх радянських чиновників та урядовців;

– в економічній сфері – відкрита приватизація ключових галузей економіки, включно з культурними індустріями;

– у символічній та ідеологічній сфері – де советизація системи освіти та інших публічних інститутів, а також символічного простору.

Факти свідчать, що реальні процеси соціокультурних змін в Україні не були програмованими та системними, й не слідували цілком жодного з окреслених вище сценаріїв. Та водночас окремі розрізнені елементи обох цих сценаріїв безперечно мали місце, але при цьому відбувалися також зміни, що не вкладаються в жоден із них. Усе це визначало фрагментарний, непослідовний і суперечливий перебіг змін.

Тому процес соціо – культурних змін в Україні точніше буде називати не традицією, а трансформацією. За визначенням Нади Швоб – Джокіч, трансформація – це «інтерактивні суспільні зміни, котрі можуть породити системні зміни, і стосуються лише окремих елементів суспільної системи та окремих видів діяльності. Трансформувавшись, ці елементи та види діяльності у якийсь момент можуть спричинитися до преходу від однієї системи до іншої – малознаної, несформованої».

У культурній антропології основні чинники, що визначають наявність, масштаби й перебіг культурних змін, зазвичай поділяються на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх відносять:

- контакти з носіями інших культур;
- природні зміни;
- екологічні зміни.

До внутрішніх відносять:

- демографічні зміни;
- економічні зміни;

- суспільно – політичні зміни;
- технологічні інновації;
- внутрішню культурну динаміку.

Однак у модерних суспільствах, тим паче в добу глобалізації, такий поділ виглядає дуже умовним, оскільки демографічні та міграційні процеси, технологічні інновації та економічний розвиток будь – якої розвиненої країни тепер тісно пов'язаний з відповідними світовими тенденціями.

10. Формування інформаційного простору в Україні.

Від обсягу, швидкості та якості обробки інформації значною мірою залежить ефективність управлінських рішень, зростає значення методів управління з використанням інформаційних технологій соціальними та економічними процесами, фінансовими і товарними потоками, аналізу та прогнозування розвитку внутрішнього і зовнішніх ринків. Використання інформаційних технологій визначає структуру і якість озброєнь, необхідний рівень їх достатності, ефективність дій збройних сил. Спроможність ідентифікувати науково – технічні та екологічні проблеми, здійснювати моніторинг їх розвитку і прогнозування наслідків безпосередньо залежать від ефективності використовуваної інформаційної інфраструктури.

За умов поглиблення глобальної інтеграції та посилення жорсткої міжнародної конкуренції головною ареною зіткнень і боротьби різновекторних національних інтересів держав стає інформаційний простір. Сучасні інформаційні технології дають змогу державам реалізувати власні інтереси без застосування воєнної сили, послабити або завдати значної шкоди безпеці конкурентної держави, яка не має дієвої системи захисту від негативних інформаційних впливів.

Проте, цілком очевидно, що єдиний інформаційний простір в Україні нині відсутній. Регіони живуть власним життям, про яке пишуть регіональні ЗМІ, а Київ – власним і, з власними же ЗМІ, відповідно. В столиці не читають регіональну періодику і не цікавляться регіональними ТБ каналами,

одночасно у регіонах майже неможливо придбати київську пресу, хоча теле- та радіотрансляції з Києва доступні в українській глибинці.

Ще одне питання, яке б не хотілось обійти увагою, це питання змістовного наповнення вітчизняного інформаційного простору й, передусім, українських ЗМІ. Суспільство, яке надає перевагу демократичному шляху розвитку, не може ігнорувати твердження, що демократичних ідеалів можна досягти лише тоді, коли всі виборці в цілому освічені й поінформовані настільки, що розуміють суть найважливіших політичних проблем і ухвалюють щодо них відповідні рішення. Зрозуміло, що комерційні ЗМІ не можуть грати просвітницьку роль відповідним чином. Багато хто, з їхніх представників заявляють, що мас-медіа мають давати людям лише те, що вони хочуть, а хочуть вони, в першу чергу, розваг.

Аналіз інформаційної сфери, яка забезпечує інтеграцію суспільства за допомогою засобів масової комунікації свідчить, що обмін повідомленнями – не безликий технічний процес, що може ігнорувати особливості реципієнтів як реальних учасників політичних відносин. На практиці багато рішень навіть у верхніх ешелонах державної влади можна приймати не відповідно до, а всупереч одержуваній інформації. Тому отримана інформація є лише передумовою, а не фактором політичних дій. Однак інформація «не знаходячи виходу в практичних діях людей, підточує підстави їхнього політичного статусу, підриває відповідні традиції». Інформаційні ресурси та інформаційна інфраструктура в сучасних умовах стають ареною міжнародної боротьби за світове лідерство, за досягнення певних стратегічних і тактичних політичних цілей. Політична інформація – це також з'ясування і відповідне ранжування думок та вимог населення щодо майбутнього суспільства чи якостей політика, з яким вони пов'язують можливості реалізувати свої інтереси.

В Україні взаємодія сучасної суспільно – політичної структури з медіа спричинили появу медіаполітичної системи, завданням якої стала розробка корпоративної ідеології, вербалізація корпоративного мислення та

розповсюдження зовні корпоративної ментальності під виглядом інтересів, які є важливі громадськості. Подібні медіаоб'єднання стали своєрідною структурою інституалізації різних центрів політичної влади, репрезентуючи партії та їх лідерів, формуючи та розповсюджуючи партійні програми та ідеї, позиціонуючи їх, забезпечуючи зв'язок з електоратом, лобіюючи прийняття необхідних політичних рішень. Основою медіаполітичної системи, яку ситуативно утворили великі медіа – холдинги, стала інтегрована комунікативна модель, що включає медіа, рекламу та паблік рилейшнз. Вони створюють своєрідне «силове поле» суспільства, де і політичні структури, і вказана модель володіють певними атрибутами громадської влади.

Основні параметри та тенденції розвитку системи мас – медіа, що сформувалася в Україні, загалом не є адекватними потребам суспільства у формуванні сучасної української ідентичності, збереженні культурно-історичної самобутності, виробленні й артикуляції загальносуспільних цінностей, соціалізації особистості, забезпеченні інформаційно-психологічної безпеки громадян. Медіа – простір України практично не контролюється суспільством, неефективно контролюється державою і не є національним у сенсі домінування у ньому неукраїнського продукту. З іншого боку, близькою до нуля є інформаційна присутність нашої країни у світі. Україна до цієї пори не досягла інформаційного суверенітету, не виробила дієвих важелів опору культурній та економічній зовнішній експансії у сфері масових комунікацій.

Штучна інформаційна ізоляція громадян шляхом механічного «огородження» свого комунікативного середовища дає короткочасний позитивний ефект при гальмуванні розвитку країни та відсуванні її на периферію світового розвитку в довгостроковій перспективі. Існує альтернатива, яка є значно складнішою у реалізації, проте оптимальною для України: політико – правова модернізація суспільства, паритетна участь України у світовому інформаційному обміні на основі збереження та

примноження власних духовно – культурних цінностей, вироблення сучасної української ідентичності.

Україна отримала у спадок монопольну радянську систему державного телебачення, не пристосовану до зворотнього зв'язку з суспільством й орієнтовану на одностороннє «мовлення» держави до населення. Таким чином в Україні склалася дуальна система телерадіомовлення не західного, а швидше пострадянського типу.

Отже, маючи значні медіа ресурси Україна залишається класичною країною – реципієнтом, яка, масово споживаючи іноземний інформаційний продукт, практично не має свого «голосу» у світовому комунікаційному середовищі, і тому практично не захищена від чужих інтерпретацій і «картин світу», а відтак – від чужих оцінок, ідей та міфів, масштабного маніпулювання громадською думкою і окремими політичними групами ззовні.